



Brussel, 14.10.2020
COM(2020) 951 final

**VERSLAG VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD,
HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN
DE REGIO'S**

Energieprijzen en -kosten in Europa

{SWD(2020) 951 final}

1. Inleiding

Bij de overgang naar een koolstofvrij energiesysteem en een koolstofvrije economie wordt voortgang gemaakt. De ingrijpende veranderingen waarmee de energietransitie gepaard gaat, vergen omvangrijke maatschappelijke en politieke steun. De transformatie van de markten moet worden aangejaagd door energieprijzen en -kosten (prijzen vermenigvuldigd met verbruik), zodat er een klimaatneutrale economie ontstaat terwijl energie betaalbaar blijft voor burgers en bedrijven. In deze zware tijden ten gevolge van de COVID-19-crisis is het nog belangrijker om te zorgen voor een eerlijke energietransitie die een aanvulling vormt op ons streven naar herstel, onze industrie een gelijk speelveld biedt en energie voor huishoudens betaalbaar houdt. Voor een geslaagde energietransitie naar klimaatneutraliteit tegen 2050, zoals is beoogd in het kader van de Europese Green Deal, is zowel betaalbare energie vereist als stimulering van investeringen in technologieën die nodig zijn om de economie verder koolstofvrij te maken. Nu het pakket “schone energie voor alle Europeanen” wordt uitgevoerd en diverse Green Deal-initiatieven op het gebied van energie, belastingen en klimaatbeleid in voorbereiding zijn, draagt het monitoren van energieprijzen en -kosten bij aan een beter begrip van de gevolgen van ons bestaande beleid en biedt dit inzichten die van nut zijn bij het opstellen van toekomstige voorstellen.

Dit verslag bevat uitgebreide informatie die inzicht verschaft in de ontwikkeling van de energieprijzen en -kosten in de EU. In het verslag worden de prijsontwikkelingen van elektriciteit, gas en aardolieproducten geanalyseerd, wordt uitvoerig ingegaan op de markt- en regelgevingsgerelateerde oorzaken daarvan en worden internationale vergelijkingen gemaakt. Verder worden het belang en het effect van energiekosten op onze economie, bedrijven en huishoudens beoordeeld. Daartoe wordt in het verslag de ontwikkeling van de rekening voor de invoer van energie die de EU betaalt geanalyseerd, alsook het aandeel energiekosten in meer dan veertig sectoren – uiteenlopend van de maakindustrie en de landbouw tot diensten – en het effect van energie-uitgaven op het huishoudbudget in de diverse inkomensgroepen. Verder wordt in het verslag gekeken naar het belang van energiebelastingen als bron van belastinginkomsten en naar de diverse belastingen op energieproducten. Tot slot wordt in kaart gebracht welke gerealiseerde prijzen¹ per technologie voor elektriciteitsopwekking worden ontvangen en geanalyseerd wat daarvan de invloed is op de winstgevendheid, en wordt stilgestaan bij andere inkomstenbronnen en kosten.

Net als de verslagen uit 2016 en 2018² is dit verslag gebaseerd op gegevens en analyses die zijn ontleend aan een combinatie van werkzaamheden van de Commissie en extern onderzoek, waarmee meer inzicht kan worden verkregen in de ontwikkelingen op het gebied van energieprijzen en -kosten die zich de afgelopen jaren in Europa hebben voorgedaan. In het verslag is voorrang gegeven aan statistische informatie uit bronnen die openbaar beschikbaar zijn, aangevuld met een reeks specifieke gegevensverzamelingen op punten waar de openbare gegevens sterk geaggregeerd of niet voorhanden waren. Vanwege de uittreding van het Verenigd Koninkrijk uit de EU staan de EU-27 in het verslag centraal, met als gevolg dat de statistieken en analyses zich niet volledig met de vorige edities laten vergelijken. In de

¹ Met gerealiseerde elektriciteitsprijzen wordt bedoeld op de gemiddelde jaarprijs die energieproducenten ontvangen, waarbij rekening wordt gehouden met de productie van de producent tijdens alle handelsintervallen van het jaar.

² COM(2016) 769, COM(2019) 1.

vorige edities van het verslag werd ook stilgestaan bij energiesubsidies, maar deze komen voortaan aan bod in een bijlage bij het jaarlijkse verslag over de stand van de energie-unie.

Hoewel de beschikbare historische gegevens betrekking hebben op 2018 en in enkele gevallen op 2019, zijn om een actueel beeld te kunnen schetsen waar mogelijk de nieuwste cijfers meegenomen in het verslag, aangezien de COVID-19-pandemie enorme consequenties heeft voor de energieprijzen en -kosten. Een verschil met de vorige twee edities van dit verslag is dat er vanwege de COVID-19-pandemie in sommige gevallen beperkt kon worden gerapporteerd, met name door de industrie. De omvang van internationale vergelijkingen en de volledigheid van de beoordeling van het belang van energieprijzen en -kosten zijn wat enkele zeer energie-intensieve sectoren betreft daarom enigszins beperkter.

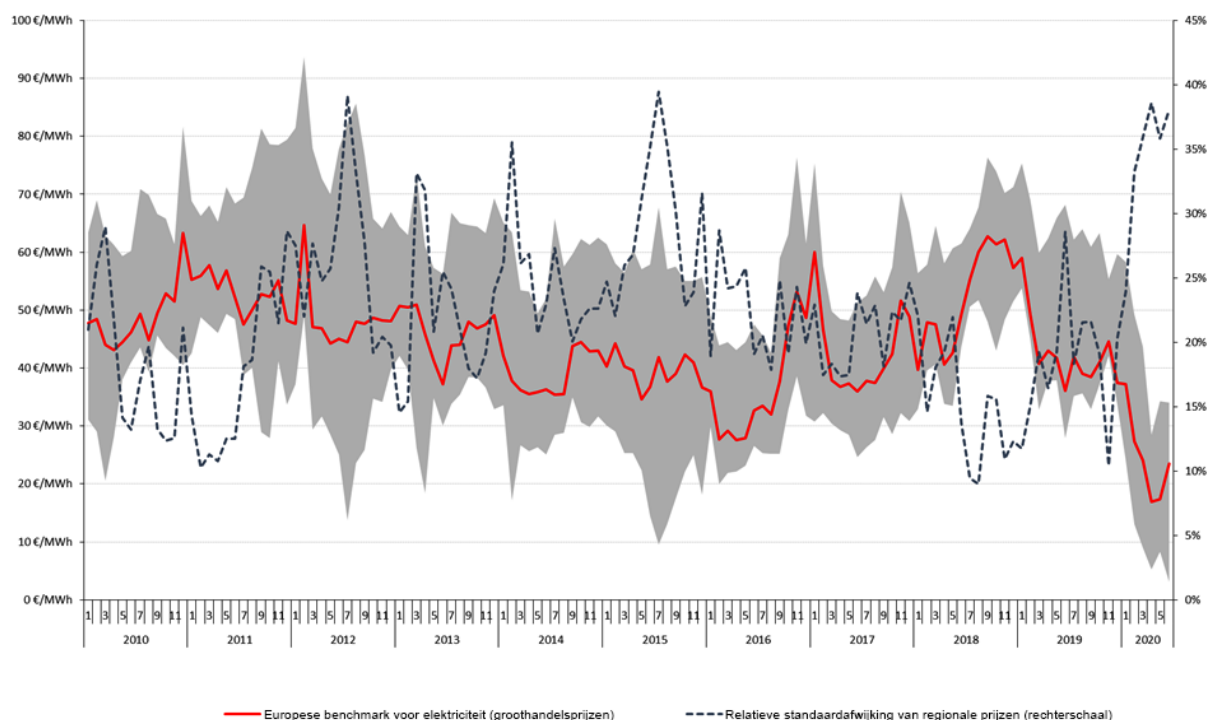
2. Trends op het gebied van energieprijzen

2.1 Elektriciteitsprijzen

Op de elektriciteitsmarkt bereikte de in 2016 ingezette trend van stijgende **groothandelsprijzen** eind 2018 een hoogtepunt, waarna de groothandelsprijzen in 2019 kelderden ten gevolge van dalende brandstofkosten, een ingezakte vraag en de snel groeiende opwekking van hernieuwbare energie. In Europa was de prijsdaling ongelijkmatig, wat leidde tot toenemende prijsverschillen tussen diverse regionale markten. Ten opzichte van dezelfde periode in 2019 daalden de prijzen in de eerste helft van 2020, variërend van 30 % op sommige Zuid-Europese regionale markten tot wel 70 % in sommige noordelijke regio's. Deze ongelijkmatige daling is te verklaren door onvoldoende interconnectiecapaciteit, de ongelijke groei van duurzame energieopwekking op de diverse markten en een aanmerkelijk hogere CO₂-prijs, die met name gevolgen had voor lidstaten waarvan de opwekkingsmix voor een groter deel uit fossiele brandstoffen bestaat. Dit onderstreept de noodzaak van extra investeringen in flexibele elektriciteitsnetten, grensoverschrijdende capaciteit en energieopwekking uit hernieuwbare bronnen, met name in lidstaten die op deze punten met achterstanden kampen, waardoor de groothandelsprijzen meer naar elkaar kunnen toegroeien.

De negatieve gevolgen van COVID-19 voor de economische bedrijvigheid heeft in 2020 geleid tot een sterke daling van de vraag naar elektriciteit. Hierdoor zijn, in combinatie met het groeiende aandeel hernieuwbare energie en dalende gasprijzen, de groothandelsprijzen voor elektriciteit tot zeer lage niveaus gezakt. Daarnaast is op groothandelsmarkten veel vaker en op grotere schaal sprake van negatieve elektriciteitsprijzen. Deze situatie doet zich voor wanneer producenten moeten betalen om hun opgewekte elektriciteit te kunnen afzetten en duidt op onvoldoende interconnectoren en/of op sommige producenten die het de technische flexibiliteit of financiële prikkels ontbreekt om de elektriciteitsopwekking terug te schroeven.

In internationaal opzicht is de positie van Europa de afgelopen jaren tamelijk stabiel. De groothandelsprijzen voor elektriciteit in de EU-27 liggen lager dan in Japan, Australië en Brazilië, maar hoger dan in de Verenigde Staten, Canada en Rusland. COVID-19 heeft geleid tot een aanzienlijke daling van de wereldwijde vraag naar energie, waaronder elektriciteit. Het tempo waarin de prijs van elektriciteit is gedaald verschilt echter, afhankelijk van de regionale energiemix, weersomstandigheden en ernst van de gevolgen van COVID-19.



Figuur 1 – Groothandelsprijzen voor elektriciteit; laagste en hoogste regionale prijzen en spreiding

Bron: Platts, Europese elektriciteitsbeurzen

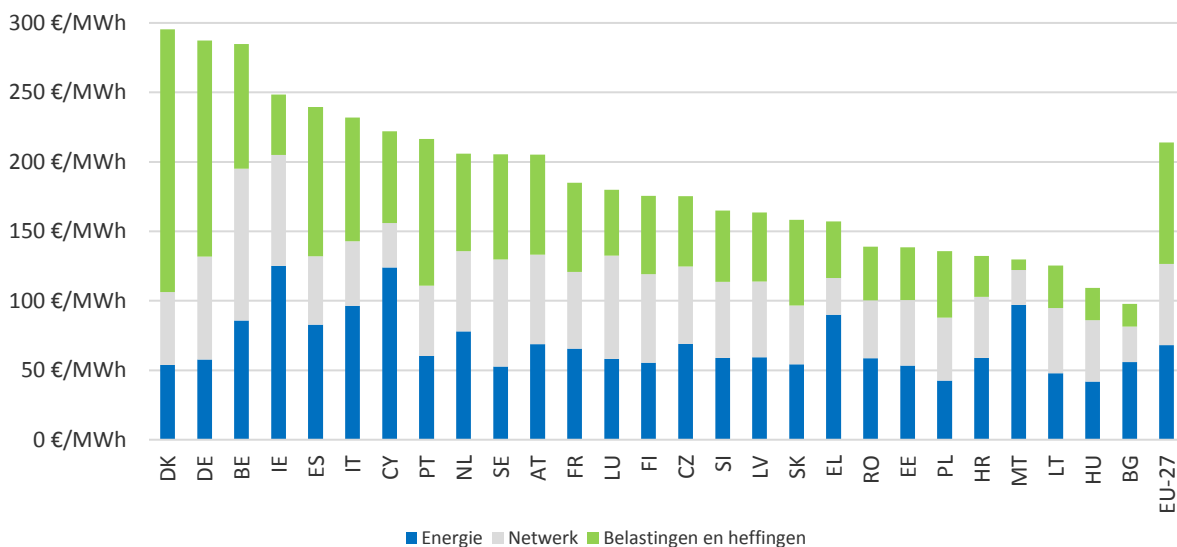
Opmerking: de grijze achtergrond geeft het verschil tussen de maximum- en minimumprijs weer.

De afgelopen tien jaar zijn de **detailhandelsprijzen voor elektriciteit** gestegen. In de periode 2010-2019 stegen de elektriciteitsprijzen voor huishoudens jaarlijks met gemiddeld 2,3 %, terwijl de consumentenprijzen als geheel met 1,4 % per jaar toenamen. In de industrie gingen de elektriciteitsprijzen met 1,1 % per jaar omhoog, terwijl de prijzen van industrieproducten als geheel jaarlijks met 1,3 % stegen. De prijzen voor grote industriële afnemers lieten een gunstiger ontwikkeling zien en daalden in die periode met 5 %. De detailhandelsprijzen stegen vrijwel ieder jaar, met een onderbreking in de periode 2015-2016.

Van 2017 tot 2019 stegen de detailhandelsprijzen door een grotere energiegcomponent (het deel van de prijs dat bestaat uit groothandelsprijzen en, in mindere mate, uit afzetkosten van de energievoorziening), terwijl de netwerkkosten en belastingen/heffingen betrekkelijk constant bleven. Dit staat haaks op de voorgaande jaren, toen de groothandelsprijzen gestaag daalden en de prijzen werden opgestuwd door hogere netwerkkosten en belastingen/heffingen, en met name door de heffingen die nodig zijn voor het financieren van subsidies voor hernieuwbare energie. In de afgelopen tijd hebben de gedaalde kosten van duurzame technologieën en hogere koolstofprijzen gezorgd voor een hausse aan investeringen in hernieuwbare-energiecapaciteit die onder commerciële voorwaarden kan concurreren met andere spelers op de groothandelsmarkten. Daarnaast kan het aandeel van de detailhandelsprijs dat bestaat uit heffingen voor hernieuwbare energie steeds verder worden beperkt dankzij de bredere benutting van meer marktconforme instrumenten ter bevordering van hernieuwbare energie, in combinatie met de geleidelijke afbouw van vroegere steunregelingen. Dit is van cruciaal belang gelet op de ambitieuzere klimaatdoelstelling voor 2030, die in alle sectoren en lidstaten een aanzienlijke uitbreiding van de capaciteit voor hernieuwbare energie vergt.

Belastingen en heffingen vormen nog met afstand de belangrijkste verklaring voor de verschillen in detailhandelsprijzen tussen de lidstaten, met een spreiding die gemiddeld genomen driemaal groter is dan bij de netwerk- en energiecomponent. Dit is terug te voeren op de verschillen in beleid en fiscaal instrumentarium van de lidstaten, met consequenties voor de belasting op elektriciteitsverbruik. In 2019 liepen de milieubelastingen voor huishoudens uiteen van 1 EUR/MWh in Luxemburg tot 118 EUR/MWh in Denemarken en varieerden de btw-tarieven van 5 % in Malta tot 27 % in Hongarije. De heffingen op hernieuwbare energie variëren van 3 EUR/MWh in Zweden tot 67 EUR/MWh in Duitsland. Bovendien blijft in de meeste landen de door marktwerking bepaalde energiecomponent ver achter bij zowel belastingen en heffingen als netwerkkosten (d.w.z. de twee prijscomponenten die door middel van regelgeving worden vastgesteld).

Desondanks zijn de detailhandelsprijzen sinds 2016 zowel voor huishoudens als voor de industrie naar elkaar toegegroeid, voornamelijk doordat de verschillen tussen de energiecomponenten zijn geslonken. Deze positieve ontwikkeling is mede te danken aan verdere marktintegratie en enige vooruitgang bij het vergroten van de interconnectiecapaciteit. Het teruglopen van de groothandelsprijzen voor elektriciteit in de eerste helft van 2020 heeft reeds gevolgen gehad voor de detailhandelsprijzen voor huishoudens, die een daling hebben ingezet. Het is echter onzeker of deze trend in 2021 zal doorzetten, vooral omdat COVID-19 slechts tijdelijk consequenties had voor de groothandelsprijzen voor levering in 2021.



Figuur 2 – Prijzen voor huishoudens in de EU in 2019 (categorie DC)

Bron: Eurostat

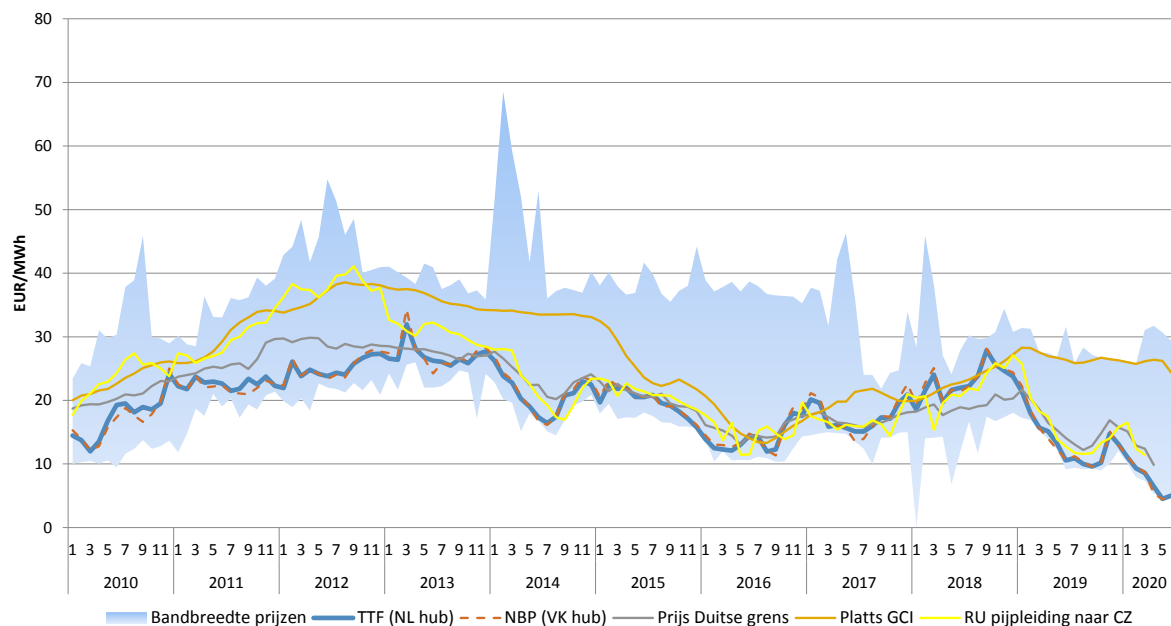
2.2 Gasprijzen

De Europese **groothandelsprijzen voor gas** schommelden in de periode 2015-2019 tussen 10 en 40 EUR/MWh. In 2014 begonnen de prijzen voor ruwe olie te dalen en deze trokken de gasprijzen mee naar een dieptepunt in 2016. Hierop volgde een herstel dat tot eind 2018 duurde, toen de invoer van vloeibaar aardgas (LNG) werd opgevoerd en een forse prijsdaling in 2019 veroorzaakte.

In 2020 daalden de groothandelsprijzen voor gas nog verder en deze bereikten in mei van dat jaar een historisch dieptepunt (de prijs op bijvoorbeeld de Nederlandse gasrotonde TTF daalde tot 3,5 EUR/MWh). Dit was het gevolg van de afgenomen vraag naar gas door de

abrupte onderbreking van de economische bedrijvigheid vanwege de COVID-19-pandemie. Aangezien de steenkoolprijzen niet navenant zijn gedaald, werken de huidige lage gasprijs en hoge koolstofprijs de overstap van steenkool naar gas voor elektriciteitsopwekking in de hand, wat bijdraagt aan de emissiereductie in de elektriciteitssector.

Hoewel de variabiliteit van de gasprijzen als geheel reageert op de koppeling aan de olieprijs, zijn prijsspieken seizoensgebonden en deze doen zich gewoonlijk in de winter voor, zoals in maart 2013 en 2018, wanneer de energiesector te maken heeft met een grotere vraag naar verwarming (vanwege geringe nucleaire en/of duurzame opwekking) of wanneer het aanbod beperkt is omdat de infrastructuur niet voorhanden is en/of de opslagniveaus laag zijn. Extreem lage prijzen zijn zeldzaam, maar kunnen voorkomen, zoals in 2009 en 2020 toen de vraag in de nasleep van een ernstige economische vertraging drastisch terugliep.



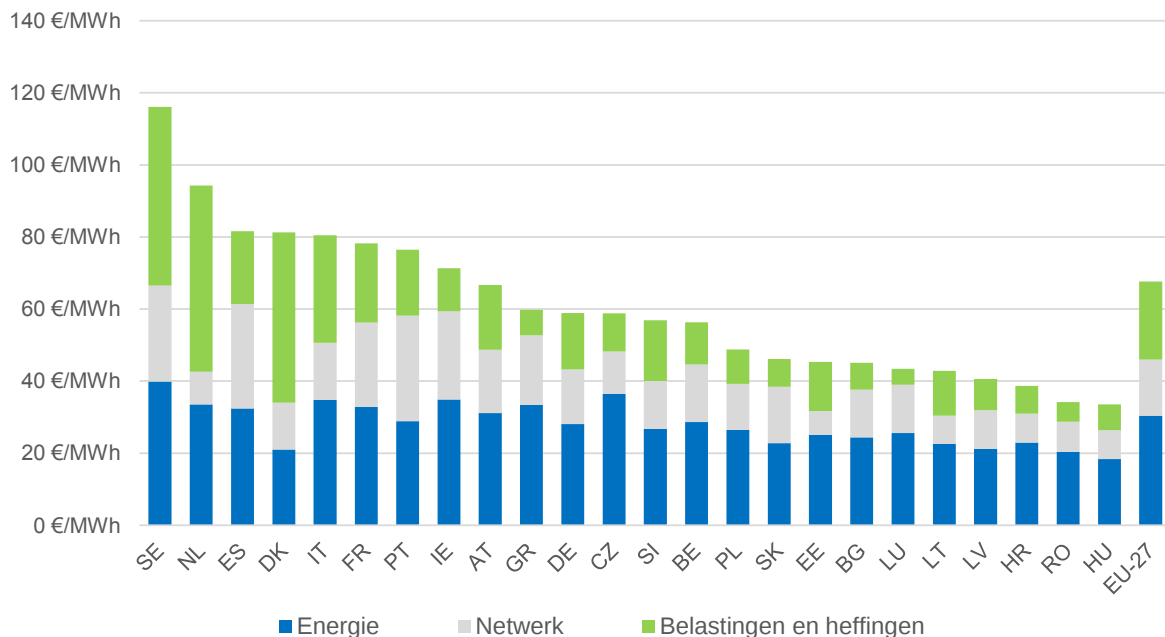
Figuur 3 – Groothandelsprijzen voor gas in Europa

Bron: Platts, het Duitse Bundesamt für Wirtschaft und Ausfuhrkontrolle (Bureau voor Economie en Uitvoercontrole; “BAFA”) Comext.

Hoewel de koppeling aan de olieprijs van grote invloed is op de gasprijzen in de markten rond de Middellandse Zee, is het belang van dit prijsstellingsmechanisme in Europa tanende, aangezien de gasmarkten in toenemende mate geïntegreerd zijn, leveranciers gas vaak rechtstreeks vanuit groothandelsmarkten leveren en langetermijncontracten steeds vaker gekoppeld zijn aan prijzen op de gasmarkt. Het Europees beleid voor de liberalisering van markten is een stimulans voor de toenemende liquiditeit van de Europese gasrotondes. De Nederlandse gasrotonde TTF, die de afgelopen jaren haar liquiditeit snel heeft zien groeien, onder meer dankzij de invoer van LNG, is uitgegroeid tot de belangrijkste referentieprijs in Europa en wint aan mondiaal belang. Op het totale gasverbruik is het aandeel contracten met hubprijzen in Europa gestegen van 15 % in 2005 naar 78 % in 2019. In Centraal-Europa, Scandinavië en de Baltische staten hebben hubprijzen aan belang gewonnen en sluiten deze nu nauwer aan bij de prijzen op rotondes in Noordwest-Europa dan bij de aan olie gekoppelde prijzen in Amerikaanse dollar. De grotere Europese soevereiniteit in het bepalen van zijn gasprijzen versterkt de rol van de euro bij de energiehandel in de EU, want de invloed van in Amerikaanse dollar uitgedrukte invoerprijzen neemt daardoor af evenals de blootstelling aan onberekenbare internationale energiemarkten.

Tegen de achtergrond van een in toenemende mate mondiale en groeiende markt heeft LNG zich ontwikkeld tot een alternatief dat kan concurreren met de invoer naar Europa per pijpleiding. In het afgelopen jaar bereikte de LNG-invoer een historisch hoogtepunt met 89 miljard kubieke meter, wat neerkomt op ongeveer 25 % van de totale gasinvoer van de EU en 22 % van haar verbruik. Hierdoor boet de koppeling aan de olieprijs verder in aan belang en stijgt de leveringszekerheid van de EU, dankzij toegenomen diversificatie van bronnen. In de toekomst kunnen, na het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de EU en de versnelde sluiting van EU-gasvelden, ook biomethaan, waterstofgas en synthetische gassen uit de EU zelf een steeds belangrijkere rol spelen bij het afremmen van haar toenemende afhankelijkheid van ingevoerd gas.

Uit internationale vergelijkingen blijkt dat de Europese groothandelsprijzen voor gas veel hoger liggen dan die in grote gasproducenten zoals Canada, Rusland en de VS, maar lager dan in andere G20-landen en met name lager dan in landen die afhankelijk zijn van LNG-invoer, zoals China, Japan en Zuid-Korea. De verschillen in internationale groothandelsprijzen zijn weliswaar hardnekkig, maar zijn sinds 2015 met de dalende prijzen ook in absolute zin geslonken. In de eerste helft van 2020 werd deze convergentie nog versterkt door forse prijsdalingen in Europa, de VS en Azië in verband met COVID-19.



Figuur 4 – Gasprijzen voor huishoudens in de EU in 2019 (categorie D2)

Bron: Eurostat

Met 2,1 % lag de jaarlijks stijging van de **detailhandelsprijzen voor gas** voor huishoudens deze tien jaar boven de inflatie. In de industrie stegen de prijzen daarentegen jaarlijks met slechts 0,1 % voor verbruikers van middelgrote omvang en daalden deze zelfs met 1,3 % voor grootverbruikers. In die periode schommelden de prijzen en maakten deze tot 2018 enkele jaren een daling door, waarna de prijzen voor de industrie zich binnen een nauwe bandbreedte stabiliseerden om vervolgens het afgelopen jaar weer te stijgen.

De detailhandelsprijzen voor gas worden nog altijd grotendeels bepaald door de groothandelsprijzen voor gas, die het grootste deel van de energiecomponent vormen en met een vertraging van enkele maanden in de detailhandelsprijs doorwerken. In 2019 bedroeg de energiecomponent 45 % van de prijs voor huishoudens (die in 2019 68 EUR/MWh bereikte)

en liep deze op tot 67 % van de prijs voor industriële verbruikers van middelgrote omvang (32 EUR/MWh) en 78 % van de prijs voor industriële grootverbruikers (22 EUR/MWh).

De netwerkkosten en wijzigingen in de belastingen en heffingen worden echter steeds belangrijker als verklarende factoren in de prijsdynamiek van gas. Tussen 2010 en 2019 werd de prijsstijging voor huishoudens (2,1 % per jaar) gevoed door netwerkkosten en belastingen/heffingen, die met respectievelijk 2,6 en 3,6 % per jaar stegen, terwijl de energiecomponent jaarlijks met slechts 0,8 % toenam. Voor industriële verbruikers van middelgrote omvang werd de krimp van de energiecomponent (1,7 % per jaar) meer dan gecompenseerd door de toename van de netwerkkosten en de belastingen/heffingen met respectievelijk 3,2 % en 7,8 % per jaar, wat per saldo een bescheiden prijsstijging opleverde (van 0,1 % per jaar).

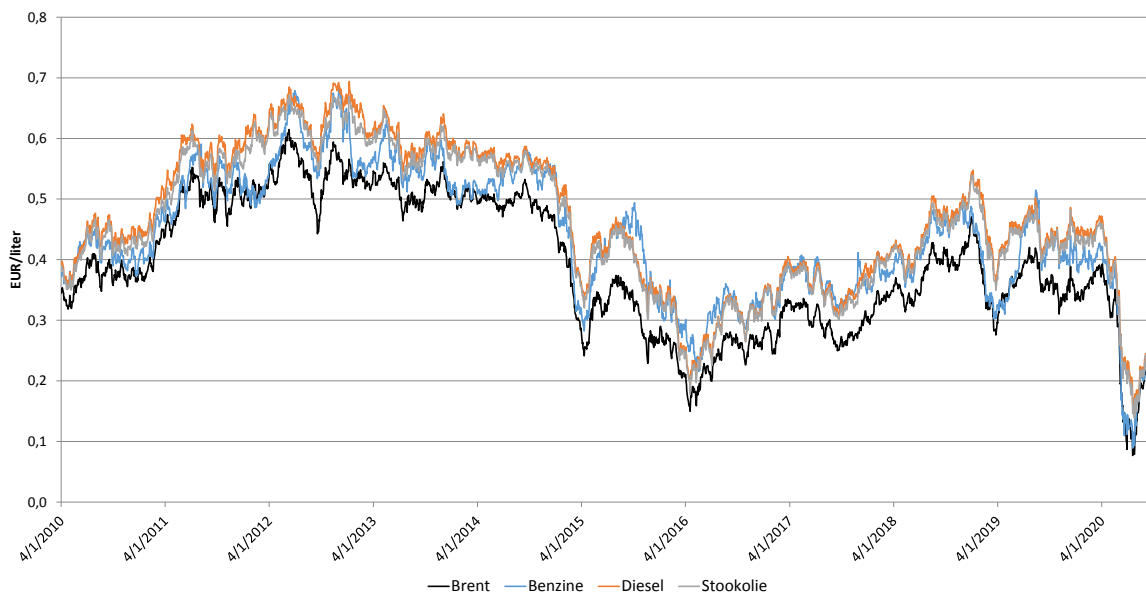
Belastingen en heffingen zijn goed voor 32 % van de prijs voor huishoudelijke afnemers, terwijl dit bij de prijzen voor middelgrote en grote industriële verbruikers slechts 13 % respectievelijk 16 % is. Zowel voor huishoudens als de industrie geldt dat milieubelastingen goed zijn voor het grootste aandeel in de belastingen anders dan btw.

In de hele EU is de verhouding tussen de hoogste en de laagste detailhandelsprijs voor huishoudens de afgelopen paar jaar vrijwel ongewijzigd gebleven, terwijl in het geval van industriële verbruikers een kleine prijsconvergentie viel waar te nemen.

Net als bij elektriciteit blijkt uit internationale vergelijkingen dat de detailhandelsprijzen voor gas voor huishoudens aanmerkelijk hoger liggen dan in de meeste G20-landen. In sommige landen lijken de gasprijzen voor huishoudens tamelijk laag te liggen ten opzichte van de groothandelsprijzen en niet te worden gestuurd door het verloop daarvan.

2.3 Olieprijzen

Aan de geschiedenis van de olieprijsvolatiliteit konden de afgelopen jaren nieuwe hoofdstukken worden toegevoegd. De prijzen voor ruwe olie daalden in de periode 2014-2016 en stegen vanaf halverwege 2017 tot en met 2018 dankzij de mondiale vraag, geopolitieke spanningen en productiebeperkingen van de OPEC alvorens zich in 2019 tegen de achtergrond van een vertragende wereldeconomie en stijgende productie van schalieolie in de VS te stabiliseren (rond een prijs van 60-70 USD/vat). In 2020 kelderden de prijzen door vraaguitval en mobiliteitsbeperkingen ten gevolge van de COVID-19-pandemie, tot half april van dat jaar toen de grote olieproducenten tot productiebeperkingen besloten. Sindsdien vertonen de prijzen een opgaande lijn en kunnen deze, met de toenemende economische bedrijvigheid in de wereld, verder blijven stijgen. Het valt echter niet te verwachten dat de olieprijsen vóór 2021 weer in de buurt van het niveau van 2019 zullen komen.



Figuur 5 – Prijzen voor ruwe olie (Brent) en groothandelsprijzen in de EU voor benzine, diesel en stookolie – Bron: Platts, ECB

De onzekerheid rond en veranderlijkheid van de prijs voor ruwe olie hebben gevolgen voor de prijzen in het energiesysteem en brengen voor leveranciers en afnemers grotere risico's en (afdekkings)kosten met zich mee. Omdat de prijzen in gascontracten gekoppeld zijn aan de olieprijs beïnvloedt deze de gasprijs, die op zijn beurt de prijzen op de stroommarkt weer beïnvloedt vanwege het feit dat de groothandelsprijzen vaak door gasgestookte elektriciteitscentrales worden bepaald. Dit wijst erop dat door de uitvoering van de Green Deal en het vergroenen van het vervoer en de energievoorziening de aan de olieprijs gerelateerde volatiliteit kan worden teruggedrongen.

De **groothandelsprijzen voor olieproducten** werden hoofdzakelijk gestuurd door pieken en dalen in de prijzen voor ruwe olie. Niettemin oefenden ook andere factoren daar enige invloed op uit, zoals het specifieke evenwicht tussen aanbod en vraag van olieproducten, het onderhoud van raffinaderijen en seizoensinvloeden.

De **detailhandelsprijzen** zijn vanaf 2016 gestegen en bereikten in 2018 en 2019 hun hoogste niveau sinds 2012 en 2013. Als gevolg van oplopende olie- en groothandelsprijzen, en in mindere mate door accijnzen, steeg in de periode 2016-2019 de prijs van benzine in nominale termen met 12 % (jaarlijkse gemiddelde toename van 3 %), van diesel met 17 % (jaarlijkse gemiddelde toename van 4,3 %) en van stookolie met 20,3 % (jaarlijkse gemiddelde toename van 5,1 %). De prijzen hebben zich allemaal op vergelijkbare wijze ontwikkeld en fluctueerden in tandem met de prijzen voor ruwe olie, zij het in veel minder sterke mate. Het grote aandeel belastingen (accijnzen plus btw), die tot 70 % van de prijs kunnen uitmaken, isoleert de prijzen aan de pomp tegen schommelingen van de prijzen voor ruwe olie en van wisselkoersen, want olie wordt nog steeds uitsluitend in Amerikaanse dollar verhandeld.

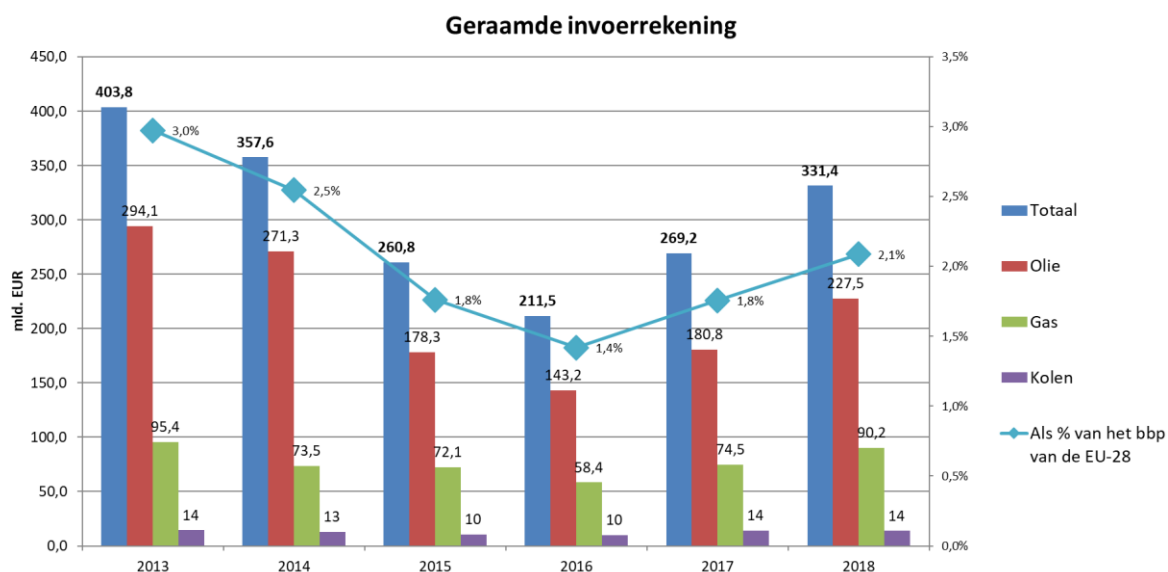
Accijnzen zijn ook verantwoordelijk voor het grootste deel van de prijsverschillen tussen aardolieproducten in de EU.

3. Trends op het gebied van energiekosten

3.1 De rekening voor de invoer van energie die de EU betaalt³

De rekening voor de invoer van energie is een globale macro-economische indicator die laat zien welke prijs de EU betaalt voor haar afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Dit komt omdat de meeste fossiele brandstoffen worden ingevoerd (de afhankelijkheid van de invoer van fossiele brandstoffen bedroeg in 2018 55,7 %). De invoerrekening vertoont sinds 2016 een stijgende lijn en bedraagt volgens de meest recent gerapporteerde gegevens (uit 2018) ruim 330 miljard EUR per jaar. Dit betekent een kentering van de neerwaartse trend die zich na het hoogtepunt in 2013 (400 miljard EUR) voordeed.

De rekening is onlangs opgelopen door stijgende prijzen voor fossiele brandstoffen, en met name door stijgende olieprijs. Olie was in 2018 goed voor 69 % van de totale invoerrekening, gas voor 27 % en steenkool voor 4 %. De olie- en gasprijzen begonnen eind 2019 te dalen, wat tot een lagere energierekening zou leiden, vooral bij afnemend verbruik. Door de gevolgen van COVID-19 voor de economische bedrijvigheid en het vervoer zijn de prijzen en het verbruik in de eerste helft van 2020 aanzienlijk gedaald. Door COVID-19 en gestimuleerd door het EU-beleid inzake schone energie is de groeiende marktpenetratie van hernieuwbare energie in een stroomversnelling geraakt, wat meehelpt om het aandeel kolen en gas in de elektriciteitsmix te verkleinen. Alles bijeen zal dit in 2020 leiden tot een lagere rekening voor de invoer van energie.



Figuur 6 – De invoerrekening van de EU

Bron: Europese Commissie, berekening door het Directoraat-generaal Energie

3.2 De energiekosten voor huishoudens

Het energie-aandeel in de totale uitgaven van Europese huishoudens (met uitzondering van vervoer) verschilt per inkomensniveau en per land. Het aandeel van de huishoudelijke uitgaven voor energie is sinds 2012 voor alle inkomensniveaus gedaald, afgezien van een

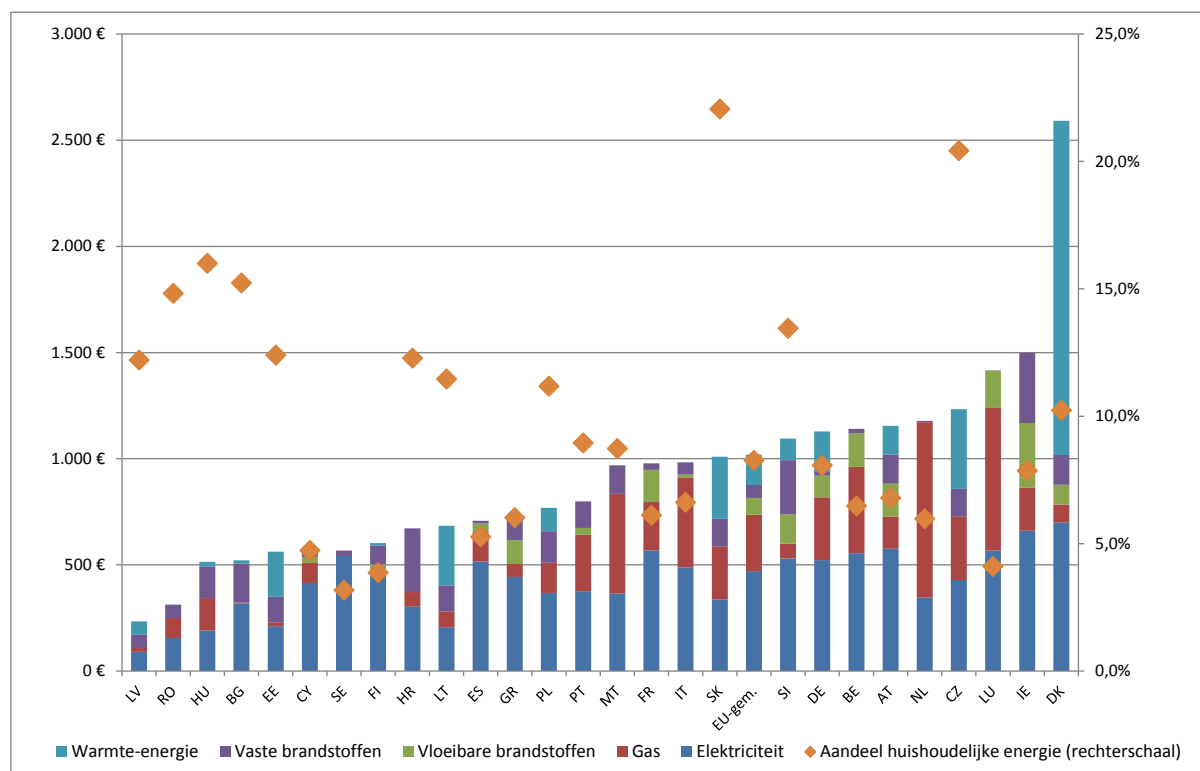
³ EU-27 plus het VK.

lichte stijging in 2017 waarna het aandeel in 2018 vervolgens weer daalde⁴. In dat jaar belandden de uitgaven op of onder het niveau van de periode voorafgaand aan de economische recessie uit de jaren 2009-2012.

In 2018 besteedden de armste Europese huishoudens (die zich in het onderste inkomensdeciël bevinden) 8,3 % van hun uitgaven aan energie. Huishoudens met een middellaag en middeninkomen (derde c.q. vijfde deciël) besteedden respectievelijk 7,4 % en 6,7 % van hun uitgaven aan energie.

Opgesplitst naar regio geldt dat huishoudens in Noord- en West-Europa met een middeninkomen 3-8 % uitgaven aan energie, terwijl huishoudens in Midden- en Oost-Europa met hetzelfde inkomensniveau daar 10-15 % aan uitgaven.

Kijkend naar de verschillende landen blijkt dat de armste huishoudens iets meer dan 20 % (Slowakije en Tsjechië) tot minder dan 5 % (Luxemburg, Finland en Zweden) aan energie uitgaven. In absolute cijfers gaven de armste huishoudens in de EU gemiddeld in totaal 945 EUR uit aan energieproducten, en dit gemiddelde varieerde tussen de lidstaten van minder dan 500 EUR tot 2500 EUR. Het is echter belangrijk om te beseffen dat de koopkracht per lidstaat sterk verschilt.



Figuur 7 – Energie-uitgaven van de armste huishoudens (met uitzondering van vervoer) per brandstof en het aandeel energie op hun totale bestedingen (2018)

Bron: DG ENER, ad-hocgegevensverzameling over consumptieve bestedingen van huishoudens

In 2017 en 2018 wezen de indicatoren op een verdere afname van de energiearmoede onder Europese huishoudens, een afname die zich reeds sinds het einde van de drie jaar durende recessie in 2012 voordoet. Vanaf dat jaar tot 2018 is het gemiddelde percentage Europese huishoudens dat kampt met “problemen bij het warmhouden van hun woning” en

⁴ De meest recente beschikbare gegevens over huishoudelijke uitgaven voor energie (met uitzondering van vervoer), verzameld door DG ENER.

“betalingsachterstanden bij energierekeningen” gedaald van respectievelijk 11 % naar 8 % en van 10 % naar 7 %, hoewel er nog altijd sprake is van aanzienlijke verschillen tussen de lidstaten.

Alles bij elkaar wijst dit erop dat de energiearmoede in Europa de afgelopen jaren over de hele linie is afgenomen, ten dele dankzij betere economische omstandigheden. Door de oprichting van de Europese waarnemingspost voor energiearmoede in 2008 is de EU beter toegerust om energiearmoede op te sporen en aan te pakken. Daarnaast zijn er doeltreffende strategieën ontwikkeld met als doel om beleidsmaatregelen ter bestrijding van energiearmoede te integreren in plannen voor de energietransitie en in het beleid inzake energie-efficiëntie.

In de nasleep van de COVID-19-crisis dreigt een toename van de energiearmoede, aangezien veel Europeanen in die nasleep hun baan en inkomen kwijtraken terwijl de detailhandelsprijzen voor energie en verbruiksbehoeften wellicht niet in hetzelfde tempo dalen. De daardoor ontstane negatieve sociale gevolgen moeten worden aangepakt en zowel door de EU door de lidstaten moet passend beleid worden uitgevoerd om de toegang tot energiediensten te verbeteren voor mensen die hulp nodig hebben. In de Europese pijler van sociale rechten valt energie onder de essentiële diensten waarop iedereen recht heeft.

De renovatiegolf die in het herstellepakket “Next Generation EU”⁵ en de Europese Green Deal is aangekondigd, moet bijdragen aan het indammen van toenemende energiearmoede door huishoudens, en met name die in sociale huisvesting, te helpen bij het verminderen van hun energieverbruik in gebouwen en het verlagen van hun energierekening. Ook de maatregelen van de EU ten behoeve van milieuvriendelijk ontwerpen en energie-etikettering moeten bijdragen aan minder energieverbruik door huishoudelijke apparaten en helpen om de elektriciteitsrekeningen van huishoudens te verlagen. Ook de aanbeveling van de Commissie betreffende energiearmoede⁶, die in het kader van het renovatiegolf-initiatief verschijnt, zal richtsnoeren voor het meten van energiearmoede bevatten.

3.3. De energiekosten voor de industrie

Hoewel energie voor de economische bedrijvigheid een cruciale randvoorwaarde is, is haar rol in de creatie van economische waarde in de EU alsmaar tanende. In macro-economisch opzicht bedroeg de aankoop van energie, uitgedrukt als aandeel van de totale productiewaarde, in 2017 1,7 % voor de industrie (2,0 % in 2014) en 1 % voor de dienstensector (1,2 % in 2014).

Voor de gemiddelde Europese onderneming vormen de energiekosten een tamelijk bescheiden component van de productiekosten (0-3 %). In de energie-intensiefste productiesectoren ligt het aandeel energiekosten in de productiekosten hoger (uiteenlopend van 3 % tot 20 %) en deze kan in bepaalde industriële subsectoren een zeer grote omvang aannemen (bv. 40 % bij de productie van primair aluminium, 31 % bij zink, 28 % bij ferrolegeringen en silicium, 25 % bij vlakglas, 71 % bij meststoffen en 20 % bij met een elektrische vlamboogoven geproduceerd secundair staal⁷). Behalve in de maakindustrie kan

⁵ COM(2020) 456 final.

⁶ C(2020)9600.

⁷ Wat aluminium, vlakglas, zink, silicium, meststoffen betreft: Study on energy prices, costs and subsidies and their impact on industry and households (Trinomics e.a., 2020). Zie voor staal het technisch verslag van het Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek (JRC): Production costs from iron and steel industry in the EU and third countries (2020).

de aankoop van energie ook in sommige sectoren die diensten verzorgen op het gebied van vervoer, informatie, accommodaties en restaurants een belangrijke kostenpost zijn.

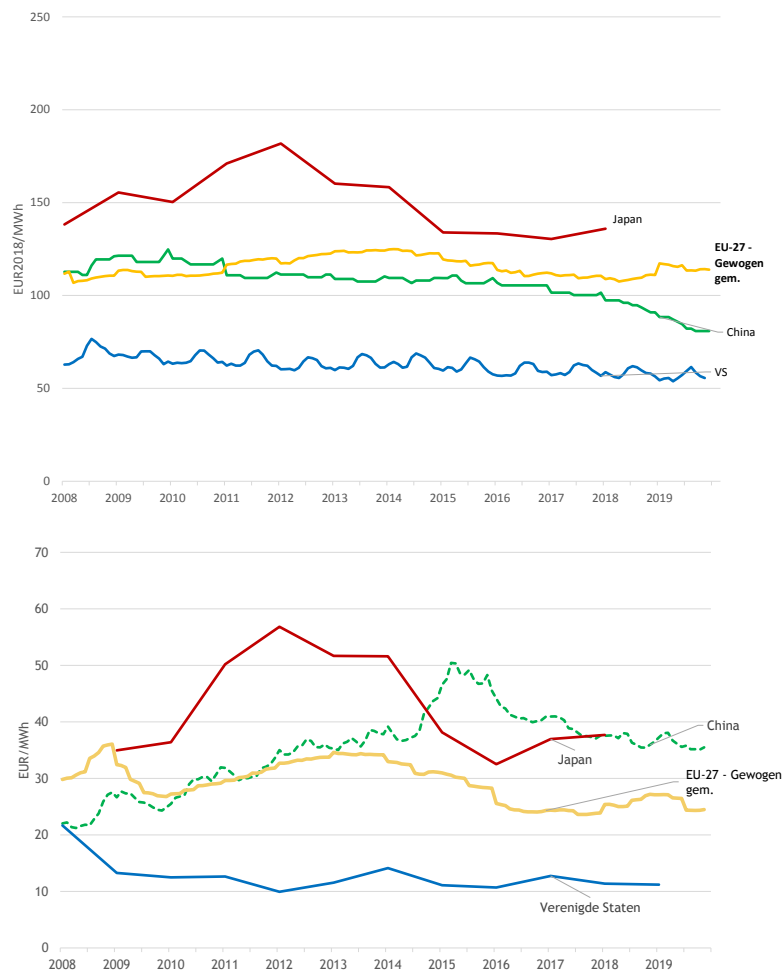
Tabel 1 – Aandeel energie in de productiekosten naar sector

Voorbeelden van sectoren	Aandeel energie in productiekosten (indicatieve bandbreedte)
<i>Gemiddeld Europees bedrijf</i>	0-3 %
<i>Handel, computers, motorvoertuigen, elektrische apparatuur, geneesmiddelen, bouw</i>	0,4-1%
<i>Afvalbeheer, kunststoffen, textiel, graan</i>	2-4 %
<i>Accommodaties en restaurants</i>	3-5 %
<i>Energie-intensieve sectoren in de maakindustrie:</i>	3-20 %
<i>cement, producten van klei voor de bouw, pulp en papier, glas, ijzer en staal, chemische basisproducten, non-ferrometalen, raffinaderijen</i>	
<i>Vervoer door de lucht of over land</i>	20-30 %
<i>Datacentra</i>	10-15 %
<i>Winning van metalen en dergelijke, elektriciteit en gas</i>	10-20 %

Bron: Trinomics (2020), Eurostat

In de periode 2010-2017 zijn de energiekosten in de onderzochte productiesectoren met 13 % gedaald. De daling in energiekosten was het sterkst in de periode 2014-2017, toen de energiekosten in alle dertig onderzochte sectoren afnamen. In weerwil van lichte prijsstijgingen en meer economische bedrijvigheid was er sprake van een daling van de energiekosten, wat te danken is aan een aanzienlijke afname van de energie-intensiteit in de sectoren, en met name in de sectoren die gekenmerkt worden door een gematigde energie-intensiteit. De afname van de energie-intensiteit in die sectoren was het gevolg van een lager energieverbruik per geproduceerde eenheid, en in mindere mate van brandstofomschakeling (van kolen op gas en elektriciteit) en van een herstructurering van de productiemix (richting producten met een hogere meerwaarde en lagere energie-intensiteit).

Internationaal gezien is het zo dat de elektriciteitsprijzen voor de industrie in Europa lager liggen dan in Japan, vergelijkbaar zijn met China, tweemaal zo hoog zijn als in de VS en hoger zijn dan in de meeste andere G20-landen buiten de EU. De Europese gasprijzen liggen lager dan in Oost-Aziatische landen (Japan, Zuid-Korea, China), maar hoger dan in de meeste andere G20-landen, waaronder de VS. Dit verschil kan vooral worden toegeschreven aan relatief hoge niet-terugvorderbare belastingen en heffingen in de EU en aan prijsregulering en/of subsidies in de G20-landen buiten de EU.



Figuur 8 – Prijzen van elektriciteit (boven) en gas (onder) voor industriële verbruikers in de EU-27, Japan, China en de VS

Bronnen: Trinomics (2020), op basis van gegevens van Eurostat, CEIC en IEA

Opmerking: De gasprijs in China is afgeleid van de gebruiksprijs, de gemiddelde gasprijs voor industriële verbruikers in 36 steden.

De schaarse internationale gegevens doen vermoeden dat het aandeel energiekosten voor de energie-intensiefste sectoren in Europa van vergelijkbare omvang is als van zijn internationale handelspartners. Het aandeel energiekosten van deze EU-sectoren is over het algemeen lager dan of vergelijkbaar met dat in de VS; vergeleken met de Japanse sectoren laten de resultaten een gemengd beeld zien. Wat betreft de gebruikte hoofdbbrandstof is het zo dat het aandeel energiekosten in deze EU-sectoren in vergelijking met Japan en de VS vaak hoger ligt als het om elektriciteitsintensieve sectoren gaat en vergelijkbaar of lager is als het sectoren betreft die intensief gebruikmaken van fossiele brandstoffen⁸. De energie-intensiteit van de energie-intensiefste Europese sectoren is groter dan die in Japan en Korea, vergelijkbaar met die in de VS en kleiner dan die in Rusland. De energie-intensiviteit van gematigd energie-intensieve EU-sectoren is vaak kleiner dan die in de meeste internationale

⁸ Met elektriciteitsintensieve sectoren wordt bedoeld op de productie van non-ferrometalen en staal met elektrische vlamboogovens. Met sectoren die intensief gebruikmaken van fossiele brandstoffen wordt onder andere verwezen naar de productie van glas en chemische basisproducten en naar raffinaderijen.

handelspartners van de EU (en soms het kleinst)⁹. De Europese industrie moet zich qua energie-efficiëntie blijven inspannen om de achterstand in energiekosten ten opzichte van internationale handelspartners in te lopen. In veel G20-landen buiten de EU hebben productiesectoren vaak te maken met lagere kosten op het gebied van schone energie, klimaat en milieubeleid dan in Europa en/of ontvangen deze sectoren energiesubsidies. De Commissie is bezig haar staatssteunregels te herzien en de kosteloze toewijzing van ETS-emissierechten is bedoeld om het risico op koolstoflekkage te ondervangen. Als de verschillen in ambitieniveau in de wereld blijven bestaan, terwijl de EU haar ambitieniveau verhoogt, zal de Commissie bovendien voor een aantal sectoren een koolstofgrenscorrectie voorstellen om het risico van koolstoflekkage te beperken, als alternatief voor de bestaande maatregelen.

De negatieve gevolgen van COVID-19 voor de energieprijzen in 2020 moeten in beginsel tot een verlaging van de energiekosten en van het aandeel energie in de productiekosten leiden (aangezien de daling van de energieprijzen groter kan uitvallen dan de prijsdaling van andere productiemiddelen en eindproducten). Dit gaat wellicht niet helemaal op voor energie-intensieve bedrijfstakken met een onveranderlijk hoog energieverbruik (zoals bedrijfstakken die hun ovens 24 uur per dag in bedrijf moeten houden, ongeacht de productie).

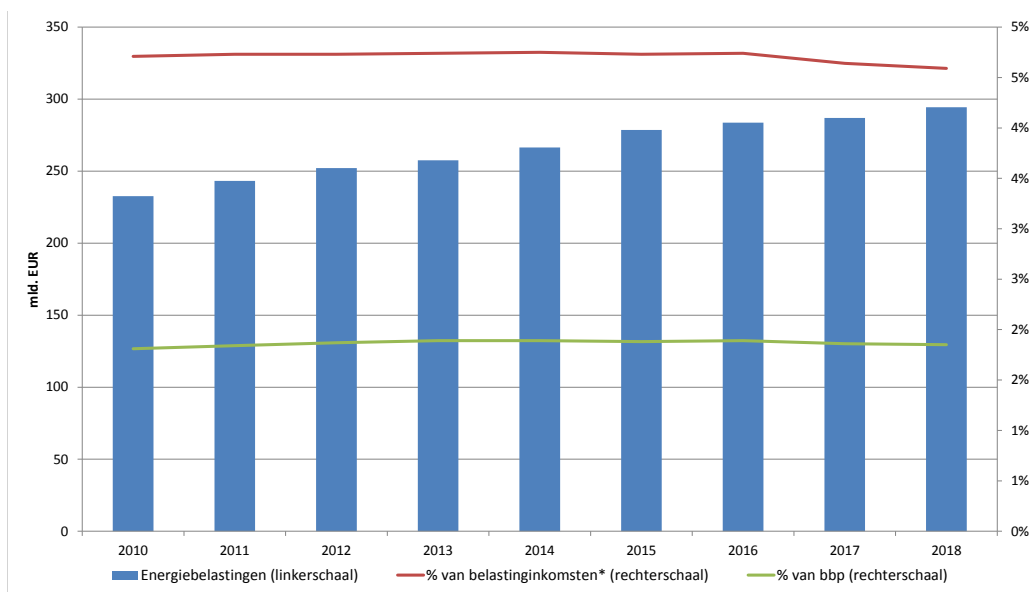
4. Overheidsinkomsten uit energiebelastingen en belastingen/heffingen op energieproducten

In 2018 werd door de lidstaten van de EU een bedrag van 294 miljard EUR aan energiebelastingen geïnd¹⁰. Als percentage van het bbp zijn energiebelastingen door de jaren heen relatief constant gebleven (ca. 2 %), wat ook geldt voor hun aandeel in de totale belastinginkomsten (4,6 % in 2018). Accijnzen (voor ruim 80 % afkomstig van olieproducten) vormen het grootste deel van de energiebelastingen.

Energiebelastingen zijn een aanzienlijke bron van inkomsten op de begrotingen van de lidstaten en fungeren als een buffer die het effect van de prijsvolatiliteit van ruwe olie op de detailhandelsprijzen van aardolieproducten tempert. Energiebelastingen spelen ook een rol bij het stimuleren van de energietransitie en het koolstofvrij maken van de economie, aangezien zij prijssignalen die bedoeld zijn om verkwistend verbruik of milieuschadelijk gedrag te ontmoedigen kunnen versterken, overeenkomstig het beginsel dat de vervuiler betaalt.

⁹ Voor zover er gegevens beschikbaar waren, bleek daaruit dat de energie-intensiteit van de sectoren in China stelselmatig groter was dan in de EU.

¹⁰EU-27 plus het VK.



Figuur 9 – Energiebelastingen in de EU

Bron: Eurostat

De elektriciteitsprijs voor huishoudens en de industrie bestaat voor respectievelijk 41 % en 30-34 % uit belastingen en heffingen; bij de gasprijs voor huishoudens en de industrie is dat respectievelijk 32 % en 13-16 %. Belastingen en heffingen zijn daarnaast goed voor 50 % van de prijs van stookolie, 60 % van de benzineprijs en 56 % van de dieselprijs. De soorten belastingen en heffingen (accijnzen, btw, heffingen op hernieuwbare energie, capaciteitsbetalingen, milieubelastingen enz.) en de betekenis ervan voor de prijzen wisselt sterk per energieproduct en land. De uiteenlopende fiscale voorkeuren en beleidslijnen van de lidstaten leiden ertoe dat op producten verschillende heffingen, belastingtarieven en vrijstellingen van toepassing zijn. Het totale verschil in belastingen en heffingen tussen huishoudens enerzijds en de industrie anderzijds hangt doorgaans samen met terugvorderbare belastingen (btw) en met vrijstellingen van belastingen en heffingen die om economische redenen aan de industrie zijn toegekend. De verschillen tussen gas en elektriciteit zijn te herleiden tot een groter aandeel belastingen en heffingen in elektriciteitsprijzen waarmee het energie- en/of klimaatbeleid kan worden gefinancierd en, wat betreft gas, op lagere belastingen, zeer summiere heffingen op gas uit hernieuwbare bron en belastingvrijstellingen, hetgeen verband houdt met de traditionele maatschappelijke functie van gas als brandstof voor verwarming. In 2018 waren de belastingvoordelen voor het verbruik van fossiele brandstoffen ten slotte goed voor het aanzienlijke bedrag van ongeveer 30 miljard EUR.¹¹

Met behulp van komende initiatieven om de energiebelasting af te stemmen op de doelstellingen en ambitie van de Green Deal, en de toezegging om een einde te maken aan subsidies op schadelijke fossiele brandstoffen, moeten de mogelijkheden op het vlak van energiebelastingen worden uitgebuit alsook wat betreft steunvermindering voor fossiele brandstoffen, om zodoende bij te dragen aan klimaatneutraliteit. Daarnaast is het belangrijk om meer bekendheid te geven aan de diversiteit en complexiteit van de belastingen en heffingen die, om uiteenlopende redenen en in verschillende mate, invloed hebben op de energieprijzen. Het totale prijseffect daarvan, en bijgevolg het signaal aan de consument, kan ook worden gezien in het licht van de verschillende doeleinden van die belastingen, in het

¹¹ Schatting op basis van gegevens uit de bijlage over energiesubsidies bij het Verslag over de stand van de energie-unie van 2020.

bijzonder het stimuleren van verbruik en gedrag dat strookt met het energie- en klimaatbeleid van de EU, wat ook geldt voor het effect ervan op het teweegbrengen van een rechtvaardige en eerlijke transitie.

In 2020 zal de rem op economische bedrijvigheid en vervoersactiviteiten ten gevolge van COVID-19 waarschijnlijk tot minder inkomsten uit energiebelastingen (hoofdzakelijk accijnzen op brandstof voor vervoer) leiden. Met het afnemende verbruik van transportbrandstoffen zal waarschijnlijk ook de steun voor fossiele brandstoffen afnemen, met name via lagere belastingtarieven voor accijnzen op transportbrandstoffen. Daarentegen kan de daling van de elektriciteitsprijzen leiden tot meer steun aan vormen van duurzame opwekking die nog gekoppeld zijn aan terugleveringstarieven.

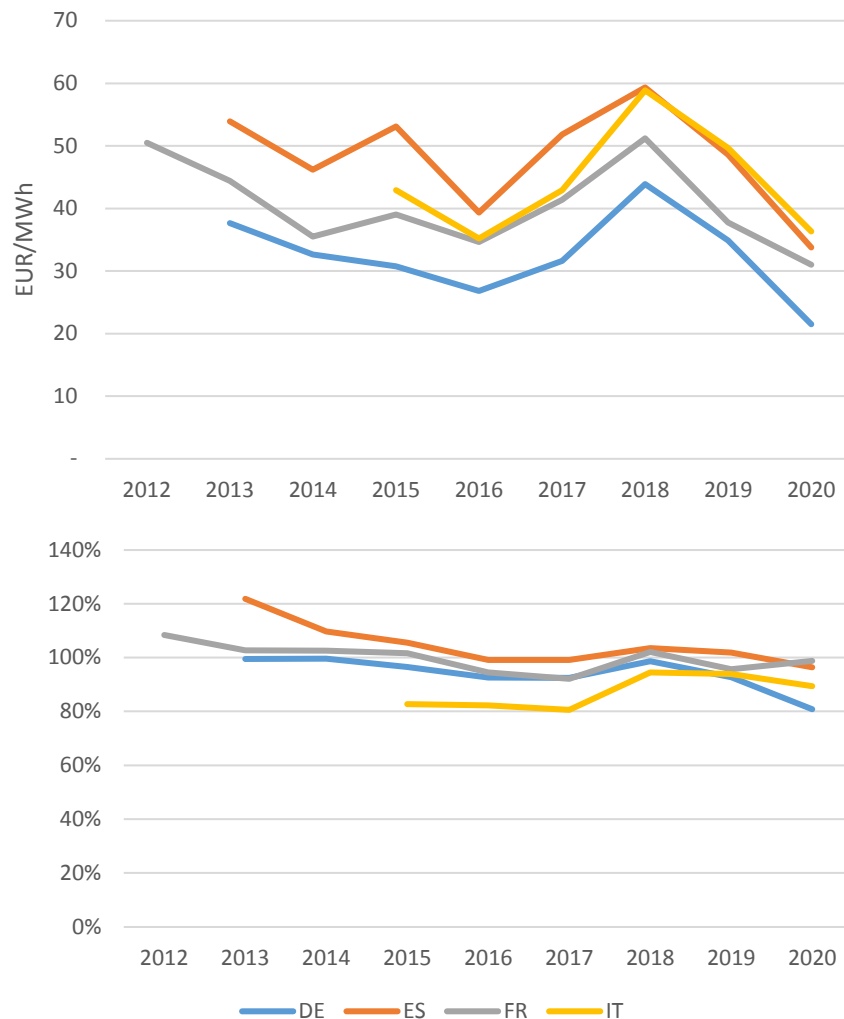
5. Prijzen, kosten en investeringen in elektriciteitsmarkten

Electriciteitsmarkten zorgen voor een betrouwbare en betaalbare levering aan EU-consumenten en geven investeerders de nodige signalen waarmee de omvang van het aanbod op de lange termijn op peil wordt gehouden. Niet-verstoorde prijzen, waarin externe milieueffecten zijn verdisconteerd, geven marktdeelnemers de juiste signalen op grond waarvan zij de voor de energietransitie noodzakelijke investeringsbeslissingen kunnen nemen.

De EU heeft een wettelijk kader opgesteld¹² voor de overgang naar een systeem met een steeds groter aandeel hernieuwbare elektriciteit. Er is verder geïnvesteerd in nieuwe opwekkingscapaciteit en met name in hernieuwbare bronnen voor de opwekking van elektriciteit (RES-E). In 2018 was 32 % van de opgewekte elektriciteit in de EU afkomstig uit hernieuwbare bronnen.

De groothandelsprijzen voor elektriciteit kunnen in de loop van een dag aanzienlijk fluctueren, want het elektriciteitssysteem is niet ontworpen voor de opslag van grote hoeveelheden elektriciteit maar voor het in realtime in evenwicht brengen van vraag en aanbod. Het gevolg is dat het prijsverloop waarmee producenten van wind- en zonne-energie te maken hebben in hoge mate door meteorologische factoren wordt bepaald. Het rendement van investeringen in hernieuwbare elektriciteit hangt hoofdzakelijk af van deze “gerealiseerde” prijzen, steunregelingen en technologiekosten. Dankzij dalende technologiekosten zijn hernieuwbare energiebronnen winstgevender geworden en zijn deze in toenemende mate concurrerend op de elektriciteitsmarkt. De steunniveaus voor wind- en fotovoltaïsche projecten, die steeds vaker met behulp van concurrerende veilingen worden vastgesteld, zijn gedaald. Als deze trend naar volledig marktconforme projecten voor hernieuwbare elektriciteit doorzet, zou dat, via de afbouw van de steungerelateerde component, moeten bijdragen tot het beteugelen van de detailhandelsprijzen voor elektriciteit. Het toegenomen gebruik van wind- en fotovoltaïsche generatoren heeft al voor minder marktinkomsten gezorgd, zoals blijkt uit figuur 10 waarin fotovoltaïsche opwekking als voorbeeld is gegeven.

¹² Richtlijn (EU) 2019/944 en Verordening (EU) 2019/943.



Figuur 10 – Gerealiseerde prijs voor de opwekking van fotovoltaïsche zonne-energie in EUR/MWh (boven) en als percentage van de basislastprijs (onder)
Bron: Trinomics (2020)

Door het toenemende gebruik van hernieuwbare elektriciteit zal deze trend zich naar verwachting doorzetten en kan het profijt van dalende technologiekosten teniet worden gedaan. Vanwege de door de COVID-19-crisis veroorzaakte sterke daling van het stroomverbruik in de eerste helft van 2020 kon hernieuwbare elektriciteit in sommige gevallen voldoen aan 50 % van de vraag in de EU, wat tot prijsdalingen voor elektriciteit leidde. Uit de gevolgen van deze crisis voor de elektriciteitsmarkten moeten lessen worden getrokken. Door de crisis is al een situatie ontstaan waarvan aanvankelijk verondersteld werd dat deze zich in het midden van de jaren 2020 zou voordoen, waarbij bedacht moet worden dat een emissiereductie van ten minste 55 % tegen 2030 naar verwachting zal leiden tot een aandeel hernieuwbare elektriciteit van ongeveer 65 %.

Conventionele bronnen van elektriciteitsopwekking, zoals gasgestookte energiecentrales, kunnen hun productie aanpassen aan veranderingen in de vraag. Flexibele elektriciteitsproducenten besluiten daarom op basis van prijssignalen om wel of geen elektriciteit op te wekken en proberen te produceren op de momenten waarop de productiekosten van een extra eenheid elektriciteit door marktinkomsten worden gedekt. Voor flexibele producenten ligt de gerealiseerde prijs dus weliswaar boven de gemiddelde

elektriciteitsprijs, maar het toenemend gebruik van door weerkundige omstandigheden gestuurde hernieuwbare energiebronnen kan ertoe leiden dat er minder uren zijn waarin de prijs hoog genoeg is om kostendekkend te kunnen produceren.

6. Conclusies

Nadat de **groothandelsprijzen** twee tot drie jaar lang waren gestegen, begonnen ze in 2019 vanwege de economische vertraging en marktspecifieke aanbodvergroting te dalen. Door vraaguitval en mobiliteitsbeperkingen ten gevolge van de COVID-19-pandemie was er in de eerste helft van 2020 sprake van zeer sterk dalende prijzen. Naarmate de economie verder aantrekt, zullen de prijzen naar verwachting oplopen, maar het kan tot 2021 duren voordat zij weer op het niveau van 2019 zijn.

Er was sprake van convergentie van de groothandelsprijzen voor elektriciteit, maar recentelijk zijn de prijsverschillen op de regionale markten weer toegenomen, wat te wijten is aan onvoldoende interconnectoren en het feit dat de lidstaten niet evenveel gewicht toekennen aan duurzame opwekking in hun energiemix. Dit duidt erop dat door in de lidstaten met achterstanden te investeren in netflexibiliteit, in grensoverschrijdende capaciteit en in duurzame opwekking meer geïntegreerde en concurrerende markten met mogelijk kleinere prijsverschillen kunnen ontstaan. Vanwege de vervlechting van de energiemarkten heeft de prijsvolatiliteit op de oliemarkt gevolgen voor de prijzen van gas en elektriciteit. Die invloed taant echter naarmate het belang van hernieuwbare energiebronnen voor de elektriciteitsmarkt toeneemt en de Europese gasrotondes relevanter worden, waardoor de aan de olie gekoppelde en in Amerikaanse dollar uitgedrukte gasprijzen in onbruik zullen raken en de internationale rol van de euro wordt versterkt.

De Europese **detailhandelsprijzen** vertoonden van 2017 tot 2019 een opgaande lijn of waren tamelijk constant. In voorgaande jaren hielden de prijsdalingen voor gas en grootverbruikers langer aan en waren deze omvangrijker dan voor elektriciteit en huishoudens. Daardoor stegen de elektriciteits- en gasprijzen voor huishoudens de afgelopen tien jaar harder dan de inflatie, terwijl de prijzen voor de industrie achterbleven bij de industriële prijsindices en daalden voor grootverbruikers (van met name gas). In tegenstelling tot het grootste deel van de afgelopen tien jaar zijn de belastingen en netwerkkosten de laatste paar jaar betrekkelijk constant gebleven of licht gestegen, met als gevolg dat aan prijsveranderingen veranderingen in de energiecomponent ten grondslag lagen. De lagere druk op de prijzen door heffingen op hernieuwbare energie gaat gepaard met een bredere benutting van meer marktconforme instrumenten ter bevordering van hernieuwbare energie en de geleidelijke afbouw van vroegere steunregelingen. Dit betekent dat de (marktconforme) energiecomponent naar verwachting een belangrijke aanjager van toekomstige prijsveranderingen zal zijn, hoewel de netwerkkosten gaandeweg aan belang zullen winnen, evenals de noodzaak tot financiering van investeringen in veerkrachtigere en slimmere netwerken. Voor olieproducten geldt dat de prijzen aan de pomp stijgen en dalen in het kielzog van schommelingen in de prijs van ruwe olie – op het niveau van de detailhandel getemperd door belastingen. De detailhandelsprijzen begonnen, weliswaar met een zekere vertraging, in het tweede kwartaal van 2020 te reageren op door COVID-19 veroorzaakte dalingen van de groothandelsprijzen en de ingezakte vraag.

De **rekening voor de invoer van energie** voor de EU, die na drie jaar van ononderbroken stijgingen in 2018 uitkwam op een bedrag van 331 EUR, vestigt nog eens de aandacht op de prijs die de EU betaalt voor haar sterke afhankelijkheid van de invoer van fossiele brandstof en de mate waarin zij is blootgesteld aan volatiele internationale markten. Vanwege lagere prijzen voor fossiele brandstoffen in 2019 had de rekening in dat jaar lager kunnen uitvallen

en zij zal in 2020 dalen, gezien de sterke terugloop in het verbruik en de prijzen van fossiele brandstoffen als gevolg van de COVID-19-pandemie.

Als aandeel in de productiekosten zijn de **energiekosten** in industriële sectoren de afgelopen jaren over het algemeen – en in sterkere mate – gedaald, waarmee de neerwaartse trend van de afgelopen tien jaar is doorgetrokken. De gematigd energie-intensieve sectoren hebben zich wat inspanningen ten behoeve van de energie-efficiëntie betreft bij de zeer energie-intensieve bedrijfstakken gevoegd en de lagere energie-intensiteit van de sectoren heeft, tegen de achtergrond van bescheiden prijsstijgingen en aantrekkende economische bedrijvigheid, bijgedragen aan de afname van de energiekosten. De afgelopen jaren zijn de internationale prijsverschillen constant gebleven, waarbij geldt dat de Europese industrie te maken heeft met hogere prijzen dan de VS en met vergelijkbare of lagere prijzen dan Aziatische concurrenten. De beperkte gegevens over energiekosten en energie-intensiteit duiden erop dat de energie-intensiteit van de Europese sectoren groter is dan in Azië (China uitgezonderd) en vergelijkbaar met de VS, terwijl hun aandeel energiekosten groter is dan in Azië en vergelijkbaar is met of kleiner is dan in de VS. Sommige van die verschillen zijn te verklaren door industriesubsidies in G20-landen buiten de EU en door hogere klimaatgerelateerde kosten in de EU. Als Europese industrietakken hun concurrentiepositie op de internationale markten willen behouden, moeten zij blijven werken aan het verbeteren van de energie-efficiëntie. De gevolgen van COVID-19 voor de energieprijzen en economische bedrijvigheid zullen er naar verwachting niet toe leiden dat de energiekosten zwaarder op de productiekosten van de industrie zullen drukken, met uitzondering van energie-intensieve sectoren waarin een groot deel van het energieverbruik constant is en niet met de productie meebeweegt.

De uitgaven van Europese **huishoudens** aan energie liggen op een niveau dat vergelijkbaar is met dat van voor de crisis van 2008. Dat dit niveau de afgelopen jaren geleidelijk is gedaald, samen met andere indicatoren voor energiearmoede, wijst op een afname van de algemene risico's op energiearmoede in Europa ten gevolge van gunstige ontwikkelingen in de economie en gericht EU-beleid voor het opsporen en aanpakken van energiearmoede. Energiearmoede blijft niettemin een uitdaging voor de EU. In 2018 besteedden de armste huishoudens in Europa (gemiddeld) 8,3 % van hun totale uitgaven aan energie, oplopend naar 15-22 % in enkele Midden- en Oost-Europese lidstaten. Nu vanwege de economische effecten van COVID-19 de inkomens van huishoudens – en met name die van de armste huishoudens – onder druk staan, moeten de beleidsinspanningen van de EU dus worden voortgezet.

Energiebelastingen zijn voor de lidstaten een belangrijke en stabiele inkomstenbron. Als consequentie van het effect van COVID-19 op het verbruik van vervoersbrandstoffen zullen de totale inkomsten uit energiebelastingen, die hoofdzakelijk bestaan uit accijnzen op olieproducten, in 2020 vermoedelijk slinken. Energieproducten zijn onderhevig aan tal van belastingen en heffingen die verschillende doelen dienen en door de lidstaten op diverse manieren worden toegepast. Zij hebben bij elkaar een zeer aanzienlijk effect op de prijzen, en met name op de elektriciteitsprijs, die sterk verschilt per energieproduct en lidstaat. Overeenkomstig de voorgestelde initiatieven in het kader van de Green Deal streven de EU en haar lidstaten ernaar de energiebelasting af te stemmen op de energie- en klimaatdoelstellingen. Daarnaast moet bij het beoordelen van de vraag of de belastingen en heffingen gedrag bevorderen dat aansluit bij een schone en eerlijke energietransitie worden gekeken naar het gecombineerde prijseffect van alle belastingen en heffingen (en niet alleen van die op energiegebied).

De **gerealiseerde prijzen** voor duurzaam opgewekte energie dalen naarmate het marktaandeel van hernieuwbare energie groeit. Gelet op de verwachte groei van investeringen in hernieuwbare energie moet in het bestaande toezicht op de marktstructuur en steunregelingen worden gestreefd naar een passend evenwicht tussen inkomsten uit efficiënte markten en het verzorgen van inkomsten in de vorm van steun (met risicoafbouw) die investeringen mogelijk maken.